

C A M I L D E M E T R E S C U

NOTE, RELATĂRI

Cuvânt-înainte de Mihaela Bărbuș
Ediție îngrijită de Cătălin Strat

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMĂNI

—2025—

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> (Mihaela Bărbuș)	5
<i>Camil Demetrescu, ghimpele din coasta unei istorii mistificate</i> (Cătălin Strat)	9
Note, relatări	37
<i>Indice de nume</i>	575

Expunerile acestea, al căror material sau a căror substanță erau mereu evocate de premierul interimar, au durat peste două ore, continuând și la Snagov.

Misiunea de la Stockholm

Odată ajuns la Stockholm, ministrul m-a invitat seara la masă, în ziua sosirii. După masă, atunci când soția și fiica sa s-au retras, am trecut în birou, unde i-am expus, ceva mai pe scurt, dar totuși lungă vreme, instrucțiunile atât de caracteristice ale șefului nostru, precum și, evident, în concluzie, interdicțiile și motivarea lor.

După ce a ascultat – trei oameni am întâlnit atingând perfecțiunea în arta ascultatului fără întrerupere: Barbu Știrbey, Nanu și Maniu – fără să se vadă vreo reacție pe fața lui, impasibilă și rece, tipic anglo-saxonă, prelungă, osoasă, blondă și cu bărbia în accentuat „galoș”, Fred Nanu mi-a răspuns: „Atunci nu este nimic de făcut, pentru că am fost deja avertizat că, dacă nu este vorba de marcat progrese precise în discuțiuni, atunci nu mai este cazul ca acestea să continue.” Și nu o singură dată mi-a spus lucrul acesta. „Pentru că, totuși, în instrucțiunile cu care ai venit ar fi material de care să ne putem servi în acest scop și pentru că cred că este de o importanță prea mare, pentru noi, calea ce ni se deschide aici, aș fi de părere să formulăm câteva din punctele principale ale instrucțiunilor și să le așternem pe hârtie, fără semnătură și fără antet, pentru consilier personal. Dacă ești de părerea mea, atunci te rog să mă susții la București, arătând că ai fost de acord cu mine.”

Cum eram în totul de acord, până la urmă, cu dânsul, i-am spus-o, dându-i asigurarea ce-mi ceruse. Cum am arătat, până

la urmă i-am dat-o fără ezitare. Dar discuția a durat toată noaptea, până a doua zi dimineața. Reproduc, în continuare, în copie, *aide-mémoire*-ul pe care l-am dat vicepremierului imediat după ce m-am înapoiat la București și după ce i-am făcut pe loc un scurt raport verbal. Atunci, pe loc, nu mi-a spus nimic, nici pe față nu i-am văzut vreo reacție. Un simplu „mulțumesc”. Aceasta față de mine, de persoana mea. Față de Nanu a intrat, în continuare, în furie, cum arăt mai jos. Redau în copie și observațiunile pe care le-am scris, pe scurt, asupra schimbului de comunicări de la Stockholm:

„*Aide-mémoire* (rezumat)

Am comunicat domnului ministru Nanu următoarele obiecțiuni pe care mi le-ați formulat cu privire la pozițiunea guvernului român față de condițiile rusești:

1) Din cauza naturii unora dintre condițiuni, care sunt, în fond, adevărate condițiuni de pace și nu pot fi primite, măcar în actuala lor formulare, nu putem să le admitem drept condițiuni de armistițiu.

Astfel:

2) Avem tot interesul de a amâna tranșarea situației Basarabiei și a Bucovinei de Nord până la conferința de pace, când, poate, s-ar găsi un compromis (în speranța că se vor schimba și circumstanțele!).

3) Nu putem primi o obligațiune indefinită de reparații, care, dacă ar fi să ne luăm numai după suma cerută Finlandei, ar întrece capacitatea țării de a plăti și ar fi o ipotecă pe zeci de ani. Ceea ce ar prilejui Rusiei să supravegheze executarea și, deci, să exercite o imixtiune permanentă în afacerile noastre interne!

4) În niciun caz guvernul român nu poate primi formularea condițiunii sovietice a întoarcerii armelor împotriva

Germaniei, ceea ce ne-ar dezonoara și ne-ar expune – fiind și în vină față de aliații de până ieri – la război în țară. Pe când nimeni nu ne poate învinui, dacă obținem condițiuni acceptabile și suntem provocați de Germania, dacă urmăm o politică conformă cu interesele noastre.

5) În ceea ce privește condițiunea circulației trupelor sovietice și aliate pe tot teritoriul român în deplină libertate, aceasta echivalând cu o ocupație totală, nu o putem admite. În orice caz înțelegem să obținem o regiune a țării liberă de ocupație.

Toate aceste discuțiuni urmează să fie prezentate într-un cadru general creat de dorința noastră, întemeiată pe declarațiunile sovietice că se urmărește realizarea unei bune vecinătăți între cele două popoare. De asemenea, că până la război am dus întotdeauna o politică clară în acest sens față de U.R.S.S. (Vezi și telegrama domnului general Antonescu către domnul Gafencu, după semnarea pactului tripartit.)

De asemenea, am comunicat domnului ministru Nanu că, spre a avea o dovadă a bunelor intenții ale guvernului sovietic, am dori să se ia măsuri pentru ca deportările care au început în regiunile ocupate, să fie oprite.

Camil Demetrescu.”

„Observațiuni asupra schimbului de comunicări de la Stockholm:

I. Domnul Nanu a arătat că nu are o plenipotență pentru a negocia; s-a menținut la stadiul contactelor informative – mai precise –, arătând că i s-au adus indicațiuni verbale de la București.

II. În consecință, domnia-sa, pentru a ne putea da seama până la ce punct am putea discuta cu rușii și până la ce

rezultat am ajunge eventual: a) a pus termenul și a prezentat condițiile noastre în forma arătată în anexa nr. 1 a raportului 740 – cu titlu de „exemple” (*15 jours par exemple*); b) comunicarea în scris, fără semnătură, a făcut-o cu titlu personal ca un *aide-mémoire*, fără antet, pentru uzul domnului Semionov, care nu vorbește bine nici franțuzește, nici nemțește; c) necesitatea de a intra în unele precizări personale i-a apărut ca impusă și de considerațiunea că, altminteri, rușii și-ar putea modifica punctul de vedere favorabil nouă formulat în chestiunea Transilvaniei; d) de asemenea, a socotit necesare acele formulări spre a evita, deocamdată, imputarea făcută de a voi să tergiversăm prin contactele noastre, pentru a arunca apoi vina eșuării negociațiunilor asupra Sovietelor; e) pe de altă parte, atât dorința pe care a observat-o la sovietici de a ajunge la o directă și grabnică înțelegere cu noi, cât și avantajul de a se menține încă posibilitatea unui contact direct cu rușii, de o oarecare încredere aparentă cel puțin – realizat în acel oraș –, s-au adăugat considerațiunilor de mai sus.

Însărcinatul cu afaceri sovietic a insistat, în mai multe rânduri, asupra faptului că guvernul sovietic este dispus încă a discuta cu bunăvoință sinceră față de România și că nu respinge, din principiu, dinainte, în niciun punct, discuția directă cu noi la Moscova.

Trebuie să adaug că, față de cele de mai sus, și după îndelungată discuțiune, am fost – cu titlu personal – de acord cu interpretările ce a adus domnul Nanu (*instrucțiunilor dvs.* – adăugat la 9 oct. 1976). Atât domnul ministru Nanu, cât și eu am fost de acord a privi astfel chestiunea numai limitându-ne la ipoteza unui dezastru militar.”

Punctele formulate în scris au fost cele la care se referă aceste două note care mi-au mai rămas.

Peste un număr de zile, nu mare – am ajuns în capitala Suediei, pe la 20 mai, și am plecat la 8 iunie, după debarcarea în Normandia, în orice caz, am aflat-o acolo –, consilierul Semionov a pregătit măsurile de siguranță pentru o întâlnire cu F. Nanu, în cursul căreia i-a dat următoarele răspunsuri la punctele noastre:

1) în chestiunea Basarabiei și Bucovinei de Nord, niciun fel de discuțiune sau amânare, cedarea imediată și totală;

2) menținerea bunăvoinței în chestiunea retrocedării Transilvaniei de Nord;

3) făgăduiala că despăgubirile vor fi reduse la minimum (circa 300 de milioane de dolari, după aprecierea „domniei sale personală”).

4) acceptarea unei regiuni neocupate;

5) în fine, acceptarea condițiunii guvernului român de a nu întoarce armele împotriva fostului aliat. Nelipsit de oarecare haz, a fost momentul de destindere în discuții, când Semionov l-a informat pe Nanu: „Știți, domnule ministru, care a fost condițiunea pusă de români și acceptată cel mai ușor de guvernul sovietic?” „Nu, care?” „Tocmai aceasta ultimă, pentru că noi îl cunoaștem pe Hitler perfect și știm că o să atace el!”

Cu același prilej, F. Nanu m-a rugat să procedez la o discretă informare pe lângă câteva persoane, în ale căror echilibru, onestitate și informare aveam ambii toată încrederea, asupra oportunității unei eventuale restaurări a fostului rege Carol. Îmi aduc aminte precis că i-am întrebat pe amândoi frații Cretzianu, pe Gh. Caranfil. Poate și pe alții. Sigur pe Buzești și Pogoneanu. Într-o fază finală a unei telegrame ce am trimis lui Nanu, îi răspundeam că, fără excepție, toate persoanele pe care le-am întrebat în „afacerea X” (nu-mi mai aduc aminte cuvântul convenit) erau complet ostile aceluia plan. Solicitarea

fusese făcută la cererea sau poate după, în urma unei informații urmărite inițial de ambasadorul Umanski din Mexic și prin Moscova, transmisă însărcinatului cu afaceri Semionov. Cu prilejul acestei ultime călătorii la Stockholm mi-a vorbit de conversațiile sale cu doamna Kollontai, Gh. Duca, în numele opoziției, având aceeași substanță în afară de ultimele ameliorări de care am vorbit mai sus și care s-au numit „ameliorările de la Stockholm” acordate guvernului Antonescu.

Doamna Kollontai, vestită revoluționară din prima echipă a lui Lenin, fiica unui guvernator al Petersburgului, Petrogradului, mai exact, trecută prin opoziție, dar dintre puținele persoane rămase în viață dintre cele ce făcuseră revoluția din marea generație, Duca o găsea și el, ca toată lumea care o cunoscuse, fermecătoare, cochetă încă la șaptezeci de ani sau peste, activă, parfumată cu parfumuri subțiri și vioaie pe fotoliul cu rulete pe care era imobilizată de o paralizie. Inutil să precizez că activitatea lui Duca a rămas necunoscută lui F. Nanu până la 23 august. De la Helsinki, ministrul Gh. Caranfil mi-a încredințat un raport politic strict confidențial pentru Ică, în care-i vorbea de încercările Finlandei de a ieși din război, dar partea cea mai interesantă a raportului era relatarea conversației sale cu un foarte înalt personaj politic sau militar german care aștepta înfrângerea de neevitat.

*

Odată revenit la București i-am raportat, în felul arătat, ministrului de externe, care mă aștepta nerăbdător și care a intrat pe loc într-o nemulțumire nestăpânită. Fulgere în priviri și vocea sonoră, deși joasă, țineau loc de tunet!

Din fericire nu și-a exprimat deloc furia la adresa mea. A rezervat-o toată pentru Nanu, pentru care mi-a dictat pe loc

o telegramă plină de directe reproșuri și muștrări fără rezervă. Era atât de dură, încât eu, tare oarecum pe precedentul Cădere, nu am expediat-o și am așteptat să-i treacă supărarea violentă. Între timp fusese domnul Davidescu la dânsul în audiență de lucru și i s-a plâns de Nanu și i-a adăugat că Nanu n-ar fi făcut ce a făcut „dacă nu l-ar fi sprijinit domnul Demetrescu”. Culmea era că Davidescu nu era la curent cu tratativele de felul acesta și nici nu ținea să fie. Secretarul general, grijuliu, mi-a și comunicat, luându-mă în mașina lui și luând și precauțiuni de exprimare ca să mai îndulcească față de mine supărarea lui Ică, care mie niciun cuvânt de supărare nu mi-a spus.

A doua zi m-am dus cât am putut mai blând și respectuos să-l rog să mă ierte că m-am încumetat să nu-i trimit telegrama atât de aspră domnului ministru Nanu, socotind, fără să mai precizez de ce, că nu o merita și că fusesem dinainte convins că însuși domnul vicepreședinte nu o va mai menține. „Bine, dă-i dumneata una cum vrei, dacă am ajuns aici!” Dar nu mai era deloc supărat, ci a izbucnit în râs binevoitor, cum deseori făcea. Mai trecuse și noaptea, cu sfatul ei. I-am telegrafiat lui Nanu un răspuns în care-i spuneam că totul produsese „uimire”, la care și el, cu umor, mi-a răspuns că a înțeles perfect „uimirea”. Iar după puține zile i-am putut telegrafia via satisfacție pe care o produsese acele discuțiuni conducerii politicii noastre externe, care, după oarecare chibzuirii și ezitări, și-a însușit drept un pas favorabil, în fond, făcut în acel domeniu.

*

Cu prilejul unei ultime discuții în jurul episodului relatat, mai bine-zis al unei comunicări de la om la om, pe care M. Antonescu în acele zile mi-a făcut-o, l-am întrebat dacă

recomandațiunea sovietică cu care venisem de la Stockholm, ca noile condițiuni acordate să fie comunicate și domnului Maniu, o va face domnia sa, sau să o fac eu. Mi-a răspuns: „S-a făcut deja.” Cu același prilej, înainte de a ieși din biroul ministrului, din apartamentul de sus (etajul I) el sfârșea considerațiunile pe care voise să mi le facă cu un „Voi proceda ca Ionel Brătianu la Iași în 1918, 9 sau 10 noiembrie, când a reintrat în război cu ultimul tren, cu Alianții la Dunăre”. „Să nu-l pierdeți, domnule președinte!” „Nu-l voi pierde, domnule Camil Demetrescu!”

Adaug un nou punct de care mi-am amintit mai de curând. Este vorba de întrebarea formulată de Semionov lui F. Nanu asupra șanselor de restaurare ce le-ar mai fi putut avea fostul rege Carol. Ministrul m-a rugat să vorbesc cu diverse personalități și prieteni și să-i răspund cifrat. Nu am ezitat să-i răspund că toți acei enumerați vor fi de părerea noastră: șanse nule. „Totuși, întreabă și telegrafiază-mi «acoperit»: «în afacerea „C” (sau „X”)...»” Ceea ce am și făcut în coada unei telegrame, răspunsul unanim fiind negativ. Unul dintre aceia fiind Gh. Cretzianu.

Negocierile de la Cairo (martie–august 1944)

Condițiile de armistițiu comunicate lui Barbu Știrbey la 12 aprilie 1944 și de către acesta, de la Cairo prin Legația de la Ankara (Cretzianu), Ministerului de Externe la București la 12–13 aprilie (?):

1) Trupele românești care luptă cu germanii împotriva Armatei Roșii cuprind șapte divizii în Crimeea, trei sau mai multe divizii în regiunea Odesei, trei sau mai multe divizii

în regiunea Chișinăului. Aceste divizii trebuie să se predea Armatei Roșii sau ele trebuie să atace spatele frontului german și să înceapă, împreună cu Armata Roșie, operații împotriva germanilor.

Dacă acest lucru se îndeplinește, guvernul sovietic este de acord să completeze armamentul tuturor acestor divizii și să le pună imediat la dispoziția mareșalului Antonescu sau a domnului Maniu.

2) Condițiile sovietice minimale de armistițiu sunt următoarele:

a) ruperea relațiilor cu germanii și operații comune ale trupelor românești și aliate incluzând armata română împotriva germanilor, în scopul restaurării independenței și suveranității României;

b) restabilirea graniței româno-sovietice în concordanță cu acordul din 1940;

c) despăgubiri pentru pierderile cauzate Uniunii Sovietice prin ostilitățile purtate de România și ocuparea de către aceasta a teritoriului U.R.S.S.

d) repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați, ca și a persoanelor internate.

Aceste condițiuni pot fi schimbate în mai rău, dacă România nu le acceptă curând.

3) Guvernul sovietic nu pretinde ca teritoriul României să fie ocupat de trupele sovietice pe durata armistițiului, însă atât trupele sovietice, cât și cele ale Aliaților trebuie să aibă libertatea de mișcare neîngrădită pe întregul teritoriu al României, dacă situația militară va face necesar acest lucru. Guvernul român trebuie să contribuie la aceasta ca toate posibilitățile sale și cu toate mijloacele sale de comunicații, pe uscat, pe apă și în aer.